

Motion till riksdagen 2020/21:3496

av **Andreas Carlson m.fl. (KD)**

Brottsoffer

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över det offentliga stödet till brottsofferjourer och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att höja avgiften till Brottsofferfonden och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att medling ska erbjudas oberoende av gärningsmannens ålder och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en nationell samordnare för medling och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om polisens arbetsätt, kunskapslyft för de som kommer i kontakt med brottsoffer och information till brottsoffer och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kommuners skyldighet att finansiera brottsofferstöd och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av skadeståndsnivåerna och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kvalitet i brottsofferstödet och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utredning, uppföljning och återkoppling till brottsoffer och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om brott mot äldre och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om viktimologisk forskning och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten att överklaga nedlagda förundersökningar och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om automatisk utbetalning av skadestånd och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en s.k. civilkuragelag och tillkännager detta för regeringen.

15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stödcentrum för unga brottsoffer och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för att möjliggöra för vittnen att i vissa fall avlägga sina vittnesmål anonymt i domstolsförhandlingar och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kronvittnen och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barnahus och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förändrade sekretessregler för barnahus och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett nationellt kunskapscentrum för frågor om oönskad sexualitet och prevention av sexuellt våld bör inrättas och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Den kristdemokratiska rättspolitikerna bygger på insikten om människans ofullkomlighet. Brottlighet har alltid förekommit och kommer alltid att förekomma. Ett fungerande rättssamhälle förutsätter att de som bryter mot lagen lagförs och straffas. Det är viktigt för att skydda laglydiga, ge brottsoffer upprättelse och för att upprätthålla ett signalsystem om vad som är rätt och fel, men också för att ge förbrytaren möjlighet att sona sitt brott. Människan är en moralisk varelse som hela tiden har ansvar att förhålla sig till vad som är rätt och fel.

Rättvisa handlar om det rätta handlandet i relation till våra medmänniskor. Rättvisa är ett grundvärde, som i en samhällsgemenskap förutsätter en balans mellan alla människors intressen, rättigheter och skyldigheter. Denna rättvisabalans rubbas när någon begår ett brott och handlar orätt. I många fall har gärningsmannen med uppsåt låtit sin handlingsfrihet gå ut över andras rättigheter att förverkliga grundläggande värden. Det är då det offentliga uppgift att skipa rättvisa och att återställa balansen så långt det är möjligt.

Det är en väsentlig skillnad mellan att vara brottsoffer och att vara drabbad av exempelvis en olyckshändelse eller naturkatastrof. Brottsoffret är berättigat till upprättelse. Denna erhålls bland annat genom att gärningsmannen tar sitt straff och sonar sitt brott. Samhället ska återställa en rättvisa när en orättvisa har blivit begången.

Straffet innebär en upprättelse för brottsoffret då omvärlden erkänner kränkningen, det offentliga tydliggör skuldfrågan och brottslingen får ta ansvar för sina handlingar. Den som har tagit sitt straff har sonat sitt brott och har med det återupprättats som moralisk person. Man har fått en chans att i andras ögon återinträda i samhället som en ansvarstagande person. Straff är därför ett nödvändigt inslag i rättsskipningen. Påföljden tjänar flera ändamål: den ska ge upprättelse åt brottsoffret, den ska avhålla förövarna från nya brott och uppmuntra till ånger och den ska avhålla andra från liknande handlingar och skydda samhället. Det ska också så långt som möjligt tillförsäkras att förövaren gottgör brottsoffret ekonomiskt.

Hela rättsväsendet ska genomsyras av ett tydligt brottsofferperspektiv där brottsdrabbade får ökad uppmärksamhet. Detta innefattar ett respektfullt och korrekt bemö-

tande av de aktörer som kommer i kontakt med brottsoffret, samt upprättelse genom att rättsväsendet gör sitt yttersta för att klargöra skuldfrågan, utdöma rättvisa straff och att skadestånd betalas ut. Hanteringen av brott mot ungdomar är rättssamhällets ”skyltfönster” gentemot denna generation. Fungerar polisens, åklagarnas och domstolarnas insatser stärks förtroendet, annars riskerar det att undergrävas. Stödcentrum för unga brottsoffer har dessutom visat att det finns förhöjd risk att unga brottsoffer som inte får rätt stöd själva begår brott. Det är ytterligare en anledning till varför det är av stor vikt att ta brott mot unga på största allvar.

Ett brott är en allvarlig kränkning, oavsett offrets ålder. Till de erfarenheter som unga brottsoffer vittnar om hör att vuxna funnits i närheten och sett, eller borde ha sett, vad som pågick men valt att titta bort. Det är, inte minst för unga brottsoffer, centralt att brottsoffret får upprättelse för den kränkning som brottet utgör. I de fall också gärningsmannen är ung utreds inte alltid brottet, och domstolsprocess och straff uteblir. Därigenom går brottsoffret miste om viktiga delar i bearbetnings- och upprättelseprocessen. Kristdemokraterna vill inte sänka straffmyndighetsåldern, men det är ändå viktigt att skuldfrågan klarläggs.

Samordningen mellan samhällets insatser för brottsoffer är ofta bristfällig. Bland annat uppfattar många polisens förundersökning som ifrågasättande. Alltför ofta väljer åklagaren att lägga ner utredningen eller att inte väcka åtal. Det händer också att försäkringsbolag eller Brottsoffermyndigheten inte betalar ut något skadestånd, trots att detta blivit utdömt. Kunskapsnivån kring hur sårbar en ung person kan vara efter ett brott är inte tillräcklig i de yrkeskategorier som möter unga brottsoffer. Att vara ung och brottsutsatt kan därigenom många gånger upplevas som en serie av kränkningar, snarare än ett enda traumatiskt tillfälle.

Sätt brottsoffret i fokus

Länge dominerades svensk kriminalpolitik av ett tänkande som fokuserade på ökad förståelse för brottslighetens orsaker och vilka samhälleliga faktorer som påverkade den kriminellas beteende och handlingar. Detta var naturligtvis viktiga perspektiv, men om tyngdpunkten hamnar där riskerar brottsoffret att få en alltför undanskymd roll. Exempelvis kom frågorna om straffsatser nästan uteslutande att handla om huruvida långa eller korta straff var bäst för att förebygga brott. Hur brottsoffret och dess anhöriga, de som de facto råkat ut för en kränkning, upplevde straffet – om de upplevde det som att rättvisa skipats – ansågs länge som närmast irrelevant.

I slutet av 1980-talet började allt fler intressera sig för brottsoffrets situation, bland annat utifrån FN:s deklaration från 1985 om brottsoffers rättigheter. Brottsofferjourer växte fram runtom i landet. I Sverige infördes 1988 lagen om rätten till målsägarbiträde och samma år lagen om besöksförbud för vissa gärningsmän. Den borgerliga regeringen bildade 1994 Brottsoffermyndigheten och instiftade Brottsofferfonden. I socialtjänstlagen infördes det 2001 en skyldighet för kommunerna att erbjuda stöd till brottsoffer.

Bemötandet av brottsoffer är dock fortfarande i flera avseenden än idag bristfälligt. Den drabbade möter ifrågasättande, upplever sig fastna i byråkrati och får inte alltid rätt stöd. Den som har tilldömts ett skadestånd i domstol kan inte räkna med att få beloppet utbetalt.

För vissa brottstyper är anmälningsbenägenheten oacceptabelt låg. Det rör exempelvis personrån mot ungdomar. Detta kan tyda på låg tilltro till att rättsväsendet kan klara upp dessa brott och skydda brottsoffret. Ofta finns det också en rädsla för vad som kan hända om man anmäler brott. Kommer förövarna eller deras kriminella vänner söka upp en och hämnas? Det skapar en oacceptabel tystnadskultur.

Gärningspersonens ålder är i alltför hög grad avgörande för straffet. Detta är ett uttryck för att man nästan räknat bort straffets betydelse för brottsoffrets upprättelse. Ett exempel på detta är när unga våldtäktsmän får relativt låga straff, vilket riskerar att sända fel signaler till brottsoffret och till förövaren. Vi anser att ungdomar som begår brott måste mötas av konsekventa reaktioner. Det är viktigt att åtgärderna är tydliga för att förhindra att ungdomar fastnar i kriminalitet. En person som idag är mellan 18 och 21 år och som döms för brott får lindrigare straff än vad en vuxen person hade fått för samma brott. Det kan få till följd att två personer som begått samma brott, men har olika ålder, kan få väsentligt olika straff. Då vissa ungdomar har hunnit återfalla i brott flera gånger vill vi att straffrabatterna för den över 18 avskaffas. Ungdomar över 18 år är dessutom myndiga i lagens mening och har samma rättigheter och skyldigheter som alla andra medborgare i Sverige, och en myndig person ska ta ansvar för sina handlingar. Vi anser därför att straffrabatten för unga gärningsmän mellan 18 och 21 år ska avskaffas. Detta bör ges regeringen tillkänna.

De skadestånd som tilldöms i Sverige är låga både ur ett internationellt perspektiv och i förhållande till vad allmänheten anser vara en rimlig nivå. Skadestånden för kränkning i samband med brott står inte i rimlig proportion till de belopp som utdöms i samband med andra typer av kränkningar. När en person nekas inträde på en krog utifrån någon av diskrimineringsgrunderna, eller när en person är misstänkt för brott och frihetsberövas, uppgår skadestånden till betydligt större summor än vad som utgår till ett våldsbrottsoffer. Justitiekottet hänvisade vid behandling av denna fråga under riksmötet 2015/16 till att det är rättstillämpningens uppgift att avgöra skadeståndsnivåer. Utskottet hänvisar också till en 15 år gammal proposition (2000/01:68). När regeringen till slut nu har reagerat har de tillsatt en utredning som inte ska redovisas förrän 2021. Arbetet med att justera skadeståndsnivåerna har gått alldeles för långsamt. För Kristdemokraterna är det av yttersta vikt att brottsoffret står i centrum för kriminalpolitiken.

Stöd till föreningar

De ideella organisationerna har stor betydelse för att förebygga våld, hjälpa dem som har utsatts för brott och vara ett stöd för personer som vill lämna kriminalitet och/eller missbruk. Det finns idag 73 aktiva brottsofferjourer i landet. Tillsammans genomförde de 95 558 kontakter och åtgärder inom ramen för 32 285 ärenden i den brottsofferstödjande delen av verksamheten. Genom brottsofferjourerna kan offret få en ideell brottsofferstödare. Brottsofferstödjaren kan exempelvis följa med vid rättegången.

I alla landets tingsrätter finns det volontärer som, helt utan ersättning, ställer upp som stöd för målsägande och vittnen. De finns där för att informera och ge stöd åt den som känner sig rädd och orolig. Stödverksamheten finansieras idag i huvudsak ur Brottsofferfonden och genom donationer från företag, men saknar helt finansiering från statens sida. Stödet till brottsoffer och vittnen i rättegångar är idag underfinansierat. Det vore rimligt att staten gick in och finansierade en del. Kristdemokraterna vill öka statens

finansiering av vittnesstödet. Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket bör få i uppdrag att se över hur ett sådant ekonomiskt stöd ska vara utformat för att förbättra vittnesstödsverksamheten.

Till stor del har det statliga stödet till den ideella sektorns arbete med brottsoffer utgjorts av projektbaserade pengar som utbetalats under begränsade tidsperioder. Staten har flera olika finansieringskanaler för det lokala brottsofferstödande arbetet. Dels fördelas bidrag till centralorganisationerna Roks och Sveriges Kommuner och Regioner, SKR, via Socialstyrelsen, dels kan lokala kvinnojourer tillsammans med kommunen söka bidrag hos länsstyrelsen. För att skapa kontinuitet och långsiktighet i verksamheterna är det angeläget att stödet blir förutsägbart. Därför föreslås att statens bidrag till föreningar som verkar inom brottsoffersektorn ska fördelas direkt till de lokala verksamheterna av Brottsoffermyndigheten. Det statliga ekonomiska stödet till de lokala ideella brottsofferstödande verksamheterna bör vara långsiktigt och inte projektbaserat. Brottsofferjourerna arbetar med ideella resurser och knappa medel. Kristdemokraterna vill stärka detta arbete.

Unizon, som fram till och med namnbytet 2015 hette Sveriges Kvinnojourers Riksförbund, bildade 16 kvinnojourer 1996. Unizon samlar idag över 130 kvinno-, ungdoms- och tjejjourer samt jourer specialiserade på att arbeta mot incest och sexuella övergrepp. De bedriver bland annat rådgivning och stöd samt skyddade boenden för kvinnor som utsatts för våld i nära relationer. 2019 hade 122 000 stödkontakter, vilket är en ökning på hela 30 procent, bara sedan 2017. Att stödet till brottsutsatta kvinnor, tjejer och barn sker genom den ideella sektorn sänker tröskeln för enskilda att ta kontakt. Det är viktigt att kommunerna tar ett stort ansvar för att stödja denna verksamhet ekonomiskt. Den första tjejjouren startade 1996 och finns fortfarande som Stockholms Tjejjour. Idag finns 50 tjejjourer och 20 ungdomsjourer runt om i landet. Tjejjourer arbetar ofta mer förebyggande för att stötta och stärka tjejerna än kvinnojourerna med syftet att tjejerna inte ska behöva hamna i utsatta situationer. Vi ser ett behov av en översyn av det offentliga stödet till brottsofferjourerna med motivering enligt ovan för att säkerställa långsiktighet. Detta bör ges regeringen till känna.

Straffen för brott mot person

Straffen för brott mot person ska i högre grad grunda sig på den brottsliga handlingens straffvärde snarare än brottslingens ålder. Sett ur brottsoffrets perspektiv är straffet i viss mån ett mått på hur allvarligt samhället ser på den kränkning som man blivit utsatt för. Straffets storlek har därför betydelse för offrets känsla av upprättelse. Därför bör straffen i högre utsträckning än idag grunda sig på den brottsliga handlingens straffvärde. Hänsyn ska tas till brottslingens ålder, tidigare brotts historia och andra faktorer, men inte i lika hög grad som idag. Riksdagen biföll i justitieutskottets betänkande 2016/17:JuU16 Kristdemokraternas förslag att straffen i högre utsträckning än i dag ska grunda sig på den brottsliga handlingens straffvärde. Därmed har riksdagen tillkännagivit detta för regeringen. En reform av straffmätningen ska därför ske.

Regeringen har nyligen höjt straffen för grov våldtäkt, vilket Kristdemokraterna instämmer i. Men det är betydligt vanligare att gärningsmän döms för våldtäkt av normalgraden, och vi anser att det behövs straffskärpningar även här. Vi föreslår därför

att minimistrafvet för våldtäkt höjs från två till tre års fängelse. Detta bör ges regeringen tillkänna.

De som begår brott ska bli straffade och brottsoffer ska synliggöras så att de kan återvinna tryggheten. Straffen ska stå i proportion till brottet så att brottsoffret får upprättelse, och brottslingen ska kunna sona sitt brott och få möjlighet att gå vidare i livet. Kristdemokraterna har varit med och genomfört en rad straffskärpningar med fokus på grova våldsbrott. Avsikten var att väsentligt skärpa de straff som döms ut. Men reformen har inte fullt ut fått önskat genomslag. För att de allvarligaste brotten ska straffas hårdare har vi därför föreslagit att minimistrafvet ska höjas för ett antal brott. Syftet med förändringarna har varit att få till ett bättre nyttjande av straffskalans bredd och därmed en mer proportionerlig tillämpning av densamma. Det finns ibland en obalans i straffskalorna, där våldsbrott och sexualbrott ofta straffas mycket lindrigare än exempelvis ekonomisk brottslighet och narkotikabrott.

Ökad inbetalning till Brottsofferfonden

Den summa som brottslingen betalar till Brottsofferfonden bör utökas till 1 600 kronor. Brottsofferfondens syfte är att ge ekonomiskt stöd till brottsofferprojekt och viktimologisk forskning. Brottsofferfonden byggs huvudsakligen upp av en särskild avgift som varje dömd person ska betala om brottet kan straffas med fängelse samt den dagliga avgiften för fotboja. Idag är denna avgift 800 kronor. Den bör fördubblas till 1 600 kronor. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Medling

Kommunerna ska bli skyldiga att alltid erbjuda medling även i de fall där gärningspersonen inte uppfyller medlingslagens kriterier, oavsett de inblandade personernas ålder. Vi vill tillsätta en nationell samordnare för medling med uppdraget att sprida fungerande verksamheter i hela landet.

Medling innebär att en gärningsman och en målsägande möts inför en medlare för att tala om brottet och följderna av detta. Den skall ske i bägge parterns intresse. Att en förövare kan be om ursäkt och få insikt om skadorna av sitt handlande kan vara än mer effektivt när det gäller ungdomar. Medling fyller en viktig funktion för att en gärningsperson ska inse vilka konsekvenser det egna handlandet får för andra människor och fungera som en delåtgärd mot att gärningspersoner inte ska återfalla i brottslighet. Medling kan också ses som en rehabiliteringsåtgärd för den som utsatts för brott. Här kan brottsoffret få svar på frågor om varför brottet inträffade och i bästa fall minska rädslan för gärningsmannen.

Idag är kommunerna skyldiga att erbjuda medling då gärningspersonen är under 21 år. Detta innebär återigen att gärningspersonens förhållanden står i fokus. Kommunerna borde vara skyldiga att erbjuda medling oavsett de inblandade personernas ålder.

Socialstyrelsen har följt upp medlingsverksamheten i Sverige och funnit att den inte fungerar i alla kommuner. Därför bör en nationell samordning för medling inrättas, som kan tydliggöra och följa upp samverkansparternas uppdrag och ansvar. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Anmälningstatistik

2019 anmäldes 1 548 406 brott i Sverige. Det är en siffra som ökar varje år och som också ökar i förhållande till folkmängd. Enligt Brå anmäldes det förra året 15 064 brott per 100 000 invånare. Brå har statistik så långt tillbaka som 1950, då det endast anmäldes 2 700 brott per 100 000 invånare och på exempelvis 1980-talet låg siffran på mellan 11 000 och 13 000. Det brott som uppmärksammats mest under den senaste tiden torde vara det dödliga våldet. Det har ökat kraftigt. 2010 anmäldes 329 fullbordade mord, dråp samt misshandel med dödlig utgång, som statistiken kategoriseras. Året efter var siffran 229. 2019 hade den siffran ökat till 418. Av de brott mot enskild person som rapporteras i Brottsförebyggande rådets förra nationella trygghetsundersökning (NTU 2016) uppges 26 procent vara anmälda till polisen. Det är en tillbakagång till nivån då undersökningen inleddes 2005. Då låg anmälningens benägenheten på 24 procent 2005. Därefter ökade den till 33 procent 2010, för att ligga på samma nivå till 2014, då andelen brott mot person som uppgavs vara anmälda till polisen minskade och återgick till samma nivå som när undersökningen inleddes.

I NTU 2018 uppgav 24,7 procent av befolkningen (16–84 år) att de 2017 utsattes för brott mot enskild person: misshandel, hot, sexualbrott, personrån, fickstöld, försäljningsbedrägeri, kort-/kreditbedrägeri, trakasserier eller nätkränkning. Det är en ökning jämfört med föregående år 2016 då andelen var 23,1 procent. Emellertid blir det svårt att göra jämförelser längre tillbaka i tiden då Brå lagt till ett antal brottstyper i kategorin.

Anmälningens benägenheten är högst för allvarlig misshandel (61 %) och lägst för sexualbrott (9 %). År 2015 var andelen personer som uppgav att de blivit utsatta för sexualbrott 1,7 procent. Det är en kraftfull ökning jämfört med 2014, då 1 procent uppgav att de hade blivit utsatta. Utsatthet för sexualbrott är betydligt vanligare bland kvinnor än bland män och vanligast i åldersgruppen 20–24 år. Den vanligaste brottsplatsen är en allmän plats, och det vanligaste är att gärningspersonen är okänd för den som har utsatts.

Den senaste nationella trygghetsundersökningen är från 2018. Precis som tidigare år är trenden alarmerande. Mellan 2014 och 2017 ökade den självrapporterade utsattheten för brott markant. Hoten ökade med 45 procent, trakasserier med 34 procent, misshandel med 37,5 procent, personrån med 116 procent och sexualbrott med häpnadsväckande 220 procent. Sexualbrottens särskilda ökning behöver lyftas mer och undersökas grundligt. 2017 svarade 34 procent av alla kvinnor mellan 16 och 24 år att de utsatts för sexualbrott det senaste året. Sammanlagt hade 10,7 procent av alla kvinnor och 1,6 procent av alla män utsatts för sexualbrott. 20 procent av alla kvinnor oroar sig för att bli utsatta för sexualbrott och 44 av alla kvinnor känner sig otrygga om de går ut i det egna bostadsområdet sent på kvällen. Detta är rekordsiffror. Utsattheten för just sexualbrott har exploderat sedan 2014. Även otryggheten har ökat. En del kan troligen förklaras med en ökad medvetenhet om vad som är ett brott, att fler vågar tala öppet och anmäla. Antalet anmälda sexualbrott har ökat från 14 342 år 2008 till 21 991 år 2017. En del av den ökade utsattheten kan också grunda sig i den uppmärksamhet som metoo-rörelsen fick under 2017 och 2018. En våg av övergrepp avslöjades, och med dem kom en våg av avslöjanden av personer, kulturer och institutioner som möjliggjort dessa. Metoo kan dock inte förklara hela uppgången. För utsattheten för sexualbrott har ökat kraftigt sedan 2014, varje år. Det är en av de största frihetsinskränkningarna för unga kvinnor. Att mer än en tredjedel av dem utsatts för sexualbrott och nära hälften avstår från att gå ut i sina egna bostadsområden på kvällen är ett oerhört problem, som vi måste gå till botten med.

Utveckla polisens arbetssätt

I varje lokalpolisområde ska det finnas en brottsofferstödande person. Den som anmäler ett brott kan på så sätt tidigt få hjälp och stöd. Brottsofferstödjaren bör helst vara en person från brottsofferjouren eller någon annan förening, men det kan också vara en socialsekreterare från kommunen. Polismyndigheten i Uppsala län var först i landet med en enhet med fokus enbart på brottsoffren. Brottsofferenheten startade 2003 och består till hälften av poliser och till hälften av civila, bland annat psykologer, jurister och kriminologer. Syftet med enheten är att utveckla hela myndighetens brottsofferstödande och brottsförebyggande arbete samt att utveckla alla anställdas arbete i dessa frågor. Det handlar bland annat om att utveckla samverkansformer, finna rutiner, bedriva utbildning samt att genomföra kartläggningar och utvärderingar. Relativt små förändringar i polisens arbetssätt kan göra stor skillnad för att brottsoffret ska orka medverka i en utredning. Exempelvis kan polisen hålla förhör hemma hos den utsatta. Varje polisman har ett viktigt ansvar i det brottsofferstödande arbetet. I Brottsförebyggande rådets nationella trygghetsundersökning 2018 framkommer att betydligt fler är nöjda med polisens bemötande och tillgänglighet än med den information som de fått om ärendet och med polisens effektivitet vad gäller förmågan att utreda brottet.

Det är angeläget att säkerställa att polisens ökade resurser går till kärnverksamheten, fler poliser i yttre tjänst och fler utredare. Vidare är det viktigt att renodla polisens arbetsuppgifter och exempelvis förenkla avrapporteringssystemet, som i dag stjäl tid från andra arbetsuppgifter. På så sätt kan informationen till brottsoffer förbättras och utredningseffektiviteten öka.

Kunskapslyft för professioner som kommer i kontakt med unga brottsoffer

Ett kunskapslyft ska genomföras inom de professioner som ofta kommer i kontakt med unga brottsoffer. Rättsväsendet, skolan, sjukvården och socialtjänsten behöver bli bättre i sitt bemötande av brottsoffer. Många unga brottsoffer kränks av att bli ifrågasatta av de vuxna som har till uppgift att hjälpa dem. I utbildningarna till de yrken som kommer i kontakt med unga brottsoffer bör det läggas in moment om bemötande av barn och unga som utsatts för brott. Det behövs också en löpande fortbildning bland dem som redan arbetar inom dessa yrken. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Säkerställ kvalitet i brottsofferstödet

Kommunerna ska vara skyldiga att finansiera professionellt brottsofferstöd skilt från socialtjänsten. Stödet till brottsoffren fungerar idag olika bra i olika kommuner. Kommunerna har, enligt socialtjänstlagen, ett ansvar för att ge stöd åt brottsoffer och deras anhöriga men i praktiken gör kommunerna olika tolkningar. Vissa kommuner låter socialtjänsten sköta stödet till brottsoffren, vilket är olyckligt eftersom de främst arbetar med gärningspersonerna. Många kommuner ger bidrag till brottsofferjourerna och/eller kvinnojourerna på orten. Vid svårare brott behövs kunskap om kris- och traumabehandling samt rättsliga frågor och försäkringsfrågor. Kommunerna bör vara skyldiga att finansiera professionellt brottsofferstöd skilt från socialtjänsten. Stödet kan ges av anställda i ideella föreningars regi eller av kommunen själv. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Brott mot äldre

Sveriges äldre är särskilt utsatta för bedrägerier. Ofta handlar det om faktura- och kortbedrägerier. 2019 är det första året som bedrägerier mot äldre särredovisas i Brås anmälningsstatistik, tillsammans med bedrägerier mot funktionshindrade. Sammanlagt anmäldes 19 200 bedrägerier mot äldre och funktionsnedsatta 2019. Mörkertalet är dock sannolikt stort, då det anmäldes 244 000 bedrägerier 2019.

Situationen är allvarlig och många äldre drabbas mycket hårt. Det är inte ovanligt att de efteråt känner oro i det egna hemmet, inför att gå ut eller av en sådan enkel sak som att telefonen ringer. Andra skäms över att de har blivit lurade.

Kristdemokraterna vill satsa mer på polisen och skärpa straffen för brott som riktar sig mot äldre. De försvårande omständigheterna behöver ses över. Vi behöver skaffa en djupare kunskap kring äldres utsatthet för brott och genom informationsinsatser stärka äldres beredskap. Detta har delvis blivit uppfyllt på grund av våra påtryckningar i och med Brås nya statistik. Så menar vi att risken att drabbas kan minska. Äldre som drabbas behöver också få hjälp och stöd när de drabbats av brott. Riktade stödinsatser och brottsofferstöd för äldre bör finnas i alla delar av vårt land.

Det krävs åtgärder för att öka tryggheten. Det behövs också ett värderingsskifte till förmån för de goda värderingar som en gång byggde landet starkt. Alla ska kunna känna sig trygga, friheten får inte begränsas av rädslan för att utsättas för brott och äldre människor ska bemötas med både värdighet och respekt. Kristdemokraterna avsätter fem miljoner kronor årligen för en informationskampanj om brott som begås mot äldre. Äldre är inte minst drabbade av it-bedrägerier när tekniken utvecklas snabbt och det är svårt för somliga att ta till sig den nya kunskapen. Även inbrott begås av ligor som låtsas vara hemtjänstpersonal, släktingar eller andra som äldre borde kunna lita på. Sådan brottslighet är extra allvarlig då den bidrar till en ökad rädsla och bristande tillit hos äldre som blir lurade på sätt de har svårt att värja sig emot.

Viktimologisk forskning

Den viktimologiska forskningen i Sverige ska stärkas. Forskning kring brottsoffer, även kallad viktimologisk forskning, pågår sedan 2002, då Brottsoffermyndigheten på regeringens uppdrag startade det första viktimologiska forskningsprogrammet i Sverige. I många länder är viktimologi idag en väl etablerad akademisk disciplin, vilket ännu inte är fallet i Sverige. Undervisning om brottsoffer ges endast på ett fåtal ställen i grundutbildningarna och det finns få viktimologiska specialkurser tillgängliga. Den forskning som hittills bedrivits har huvudsakligen varit av kartläggande natur och den behöver fördjupas. Man kan ännu inte finna någon uttalad viktimologisk forskningsmiljö i Sverige, även om arbete pågår i den riktningen på några platser. Regeringen bör ge Brottsoffermyndigheten i uppdrag att utveckla den viktimologiska forskningen. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Information om möjligheten att överpröva nedlagd förundersökning

Beslut om att en förundersökning har lagts ner ska innehålla information om på vilka grunder beslutet har fattats och hur man kan begära att beslutet överprövas. Idag underrettas brottsoffret när en förundersökningsledare (polis eller åklagare) fattat beslut om

att en förundersökning lagts ner. Det finns en möjlighet att begära en omprövning/överprövning av beslutet men det är ovanligt att det sker. Det finns idag inte information om möjligheten till överprövning på det besked som brottsoffret får.

Fortsatt maktlöshet efter brottet

Förvirring och kaos är vanliga och naturliga reaktioner hos brottsoffer. Tyvärr förstärks dessa inre tillstånd också ibland av en lika kaotisk yttre situation. Många brottsoffer vet inte när, hur och av vem de kan få hjälp. Samordningen är ofta bristfällig mellan olika instanser såsom sjukvård, polis, rättsväsende, brottsofferjour, försäkringsväsende och socialtjänst. Effektiv hjälp till brottsoffer måste därför bygga på ett nära och väl fungerande samarbete.

Om det går så långt att den skyldige blir fälld i domstol och döms att betala skadestånd är det inte alls säkert att den brottsdrabbade får några pengar. I stället måste brottsoffret ge sig i kast med en byråkratisk process för att få pengar från sitt försäkringsbolag eller från Brottsoffermyndigheten.

Automatisk utbetalning av skadestånd

En brottsutsatt bör få skadestånd av den som har begått brottet. Det är dock inte rimligt att, som ofta sker i dag, den brottsutsatte själv tvingas ägna både tid och kraft för att få sin självklara rätt. Personer aktiva inom brottsofferstödet vittnar om att brottsoffret ofta inte vet hur de ska få sitt skadestånd.

När ett skadestånd har dömts ut i en domstol går ärendet i dag automatiskt vidare till Kronofogden som kontaktar brottsoffret med förfrågan om denne vill ge Kronofogden i uppdrag att driva in skulden. Om den skyldige har tillgångar ser Kronofogden till att brottsoffret får skadeståndet utbetalat till sig. Om Kronofogden kommer fram till att det inte finns något att utmäta återkommer fogden till brottsoffret och meddelar detta. Brotts-offret kan då vända sig till sin hemförsäkring. Vissa försäkringsbolag använder sig inte av skadeståndsrättsliga bedömningar utan betalar ut schablonbelopp. Om schablonbeloppet inte motsvarar praxis kan brottsoffret ansöka om resterande del (upp till praxis) från Brottsoffermyndigheten. När brottsoffret söker ersättning via hemförsäkringen eller Brottsoffermyndigheten dras alltid självriskan på 1 500 kronor. Om gärningsmannen har en låg inkomst och kan betala, men inte allt på en gång, drivs beloppet in under en utdragen tid. I vissa fall går Brottsoffermyndigheten då in och förskotterar en brottsskade-ersättning så att brottsoffret ska slippa vänta på pengarna. Systemet med att Kronofogden automatiskt kontaktar brottsoffret angående skadeståndet tycks inte fungera tillförlitligt i hela landet. En skuld till staten skrivs aldrig av. Det ska vara statens uppgift att kräva in pengarna. Detta kan lämpligen ske genom att domstolen skickar ett inbetalningskort, och om den dömde inte betalar överlämnas ärendet till Kronofogden för indrivning. I Norge finns sedan 1976 regler liknande det som här föreslås. Kristdemokraterna vill att en utredning tillsätts med syftet att skadestånd bör betalas ut direkt från staten till brottsoffret när en dom vunnit laga kraft. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Inför civilkuragelagstiftning

I en undersökning från Brå (2000:6) uppgav en fjärdedel av pojkar som blivit rånade att det funnits vuxna i närheten som inte ingrep trots att de förstod vad som pågick. Enligt samma rapport utfördes hälften av alla ungdomsrån på dagtid i miljöer där vuxna var närvarande. Enligt en tidigare undersökning från Umeå universitet fanns det vittnen till 45 procent av de brott de deltagande ungdomarna utsattes för, men ingen hade ingripit.

Att vuxna ofta finns på plats utan att ingripa är ett svek från vuxenvärlden. För att minska antalet brottsoffer bland ungdomar är det alltså viktigt att vuxna kliver fram och avstyr brott när de pågår.

Det finns i svensk lag inte någon allmän skyldighet att hjälpa en person i nöd. Kristdemokraterna verkar för att ändra på det. Vi har länge förespråkat att Sverige ska införa en så kallad civilkuragelag. En civilkuragelag skulle göra var och en skyldig att hjälpa en medmänniska i nöd, utifrån situationen och sina egna förutsättningar. Det handlar inte om att avbryta våldsamma slagsmål med risk för sitt liv. Men de flesta av oss kan kalla på hjälp genom att ta upp mobilen och larma. Att vi inte redan har en motsvarande lag ser vi som en stor brist i lagstiftningen.

Det finns i dag ingen allmänt gällande plikt i svensk rätt att bistå den som befinner sig i fysisk fara eller som löper risk att få sin egendom skadad. Ett exempel som synliggör problemet är en otäck badolycka som skedde sommaren 2015, där en femårig pojke förolyckades. Det rapporterades att när räddningspersonal kom till stranden och bad om hjälp att hitta pojken som var försvunnen vägrade ett flertal att hjälpa till. Historien är ofattbar.

Handlingspliktsutredningen kom fram till att Sverige inte bör införa en lag som kriminaliserar människor som inte agerar i situationer där en person är nödställd. Detta är beklagligt. Utredaren menade att en sådan lag inte skulle få någon nämnvärd effekt utan istället skulle kunna leda till att fler avstod från att anmäla brott, vittna om övergrepp eller olyckshändelser därför att de inte gjort tillräckligt för att hjälpa. Ett utkast till lagförslag formulerades dock: ”Böter eller fängelse i upp till två år ska enligt modellen kunna följa för den som låter bli att bistå någon som befinner sig i allvarlig fara för liv, hälsa eller trygghet till person. Ansvar ska utdömas bara om underlåtenheten med hänsyn till omständigheterna är uppenbart oförsvarlig. Härigenom tydliggörs att den som av fruktan för sin egen säkerhet avstår från att ingripa inte riskerar att straffas.”

I flertalet andra länder i Europa såsom Norge, Finland, Tyskland, Frankrike, Belgien, Schweiz och Danmark finns redan en motsvarighet till en civilkuragelag. Det som i andra länder är en självklarhet är inte en självklarhet i Sverige. Självklart skulle de flesta av oss hjälpa en medmänniska i nöd. Kanske skulle en lag enbart ha marginell effekt på människors beteende. Men det skulle ge en tydlig vägledning om vad som är rätt att göra. Det skulle även kunna vara ett stöd för människor att agera. Vi menar att det skulle vara av vikt för människor som är i nöd, och brottsoffer som utsätts för brott, om personer som ser eller uppmärksammar situationen var skyldiga att ingripa efter omständighet och förmåga. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Stödcentrum för unga brottsoffer

Kristdemokraterna vill att verksamheten med stödcentrum för unga brottsoffer byggs ut till att omfatta hela landet. Kring millennieskiftet startades Sveriges första stödcentrum för unga brottsoffer. Därefter har liknande stödcentra spridits över landet. Dessa stöd-

centrum drivs av olika kommuner och har frivilliga stödpersoner kopplade till sig. I Stockholms län är stödcentren placerade vid polisstationerna. Den unge brottsutsatte får en stödperson som är jurist och kan förklara hur rättsväsendet fungerar och varför exempelvis åklagare och domstolar agerar som de gör. Stödcentrum kan också erbjuda medling mellan brottsoffer och förövare. Föräldrar som får veta att deras barn drabbats av brott känner i grund och botten samma sak som det drabbade barnet: chock, förlorad trygghet, att vara kränkt, skuldkänslor, oro inför framtiden. Därför får även föräldrar samtalsstöd av Stödcentrum för unga brottsoffer. Stödcentrum för unga brottsoffer bör få ökat stöd. Verksamheten bör byggas ut så att den omfattar hela landet. Flera kommuner kan samverka om ett centrum. Kommunerna ska vara skyldiga att tillse att stödcentrum finns för unga som utsatts för brott.

Gör det möjligt att vittna anonymt

Att vittna är en samhällsplikt i Sverige. Den som inte infinner sig i rätten för att vittna kan hämtas av polisen, bli skyldig att betala vite eller ersätta andra kostnader som tillkommit domstolen för att en rättegång fått ställas in när ett vittne inte dykt upp. Det finns få legitima skäl att inte inställa sig som vittne. Sveriges Domstolar listar dessa som avbrott i allmänna kommunikationer, plötslig sjukdom (för vilken läkarintyg alltid krävs) eller andra hindrande omständigheter som var omöjliga att förutse. Arbete eller semesterresa godkänns inte för frånvaro. Inte heller godtas rädslan för repressalier som skäl för att avstå att vittna. Ändå är repressalier en högst verklig företeelse. Exempelvis detonerades en bomb utanför ett hus i Staffanstorp i februari 2018. Huset tillhörde en familj som vittnat mot en gängkriminell. Sex veckor efter att en man blivit dömd för ett mord i Hallonbergen bröt sig ett flertal maskerade män in hos vittnet och mördade honom och hans fru. Två minderåriga barn blev föräldralösa för att deras pappa gjort sin samhällsliga plikt. Vittnesplikten är en viktig grundbult i rättssystemet, men den utmanas av element i samhället som vill etablera parallella rättsstrukturer eller stoppa enskilda rättegångar. Varje år anmäls cirka 5 000 fall av övergrepp i rättsak i Sverige. Siffran har legat relativt stabil, men det ska sägas att antalet lagförda för brottet ökade med 70 procent mellan 1996 och 2006. Men brottstypen har blivit mer och mer uppmärksam i och med polisens rapporter om de särskilt utsatta områdena. Där lyfter de att förekomsten av övergrepp i rättsak är vanlig i alla undersökta områden. Det handlar om direkta hot och våld i samband med brottet, att personer söks upp efter brottet eller att de erbjuds ekonomisk ersättning för att inte delta i rättsprocessen. Även Brottsförebyggande rådet har uppmärksammat fenomenet i rapporten Relationen till rättsväsendet i utsatta områden (Brå 2018:6). Där skriver de att det som ”syns tydligast” i deras intervjuer är just övergrepp i rättsak och att ”skrämselkapitalet svävar också över området, där vissa kriminella uppvisar territoriella anspråk, på bekostnad av boende och företagare”.

I en annan undersökning från Brå var de vanligaste skälen till att ungdomar inte anmält brott att de inte trodde att polisen kunde få fast gärningsmannen, att de ändå inte skulle få tillbaka det stulna samt att gärningsmannen ändå inte skulle få något straff. Cirka 30 procent uppgav att de var rädda att gärningsmannen skulle få reda på att de anmält brottet. Ofta känner den som utsatts också skuld och skam, i synnerhet om offret varit påverkat av alkohol eller droger vid brottstillfället.

När det gäller ungas obenägenhet att vittna tycks föräldrarna spela en stor roll; i en enkätundersökning uppgav 58 av 70 polismän att de varit med om att föräldrars oro fått barnet att inte stå fast vid sin berättelse om brott.

Många känner en stor oro inför att vittna. Det gäller särskilt vittnesmål som rör gängbrottslighet och grov organiserad brottslighet. Det är ett nederlag för hela samhället när människor tystnar av rädsla för repressalier. Därför föreslår vi stärkt vittnesstöd i vårt budgetalternativ som redovisas i utgiftsområdesmotion 4 Rättsväsendet. Vi ser också ett behov av att pröva möjligheten att vittna anonymt.

Sven-Erik Alhem, ordförande för Brottsofferjouren Sverige och f.d. överåklagare, sa i en intervju med Sveriges Radio Ekot (18/6 2015) att situationen är så allvarlig att möjligheten att i vissa fall kunna vittna anonymt bör införas i Sverige. ”Under årtionden kämpade jag emot det, men jag har ändrat mig. För jag ställde mig själv frågan om jag är beredd att ställa upp som vittne även under de allra mest extrema situationer. Och när jag inte kunde svara ett entydigt ja på den frågan, så kan jag inte begära det heller av andra”, sa Sven-Erik Alhem till Ekot.

I Danmark, Norge och Nederländerna är det möjligt att i vissa exceptionella situationer ha anonyma vittnesmål. Möjligheten är också godkänd av Europadomstolen, givet att det rör sig om speciella omständigheter. Hoten mot rättssäkerheten är därför inte av den vikt som tidigare anförts av andra politiska partier. Möjligheten att vittna anonymt i vissa specifika typer av brottmål bör prövas i Sverige. Det kan exempelvis vara när det finns allvarliga hot från gäng. Efter Kristdemokraternas påtryckningar beslutade riksdagen att utreda om ett system med anonyma vittnen ska införas i betänkande 2018/19:JuU12. En utredning tillsattes också den 21 november 2019. Dock har justitieministern uttalat en ovilja mot att genomföra förslaget. Vår bedömning är dock alltså jämt densamma: Ett system med anonyma vittnen bör införas.

Sverige borde också införa ett system med kronvittnen. Ett kronvittne är en misstänkt som kan få mildare straff om uppgifter kan lämnas som bidrar till upplösning av ett brott. Detta är avgörande för att bryta tystnadskulturen i framför allt utsatta områden. Detta tillkännagavs regeringen på våren 2019 och behandlas i samma utredning som anonyma vittnen.

Nationellt centrum för kvinnofrid

Nationellt centrum för kvinnofrid är ett kunskaps- och resurscentrum (NCK) vid Uppsala universitet som arbetar på regeringens uppdrag med frågor gällande mäns våld mot kvinnor, våld i samkönade relationer och hedersrelaterat våld. NCK arbetar främst med metodutveckling, utbildning, forskning och kunskapssammanställningar uppdelat i en universitetsdel inriktad på forskning, utbildning och information samt en klinisk del med praktiskt inriktad verksamhet.

NCK påverkades negativt av inrättandet av Jämställdhetsmyndigheten. I och med att vi föreslår att Jämställdhetsmyndigheten ska läggas ner, stärker vi också upp NCK. Vi gör det också eftersom NCK har gjort och gör ett mycket viktigt arbete i de frågor de hanterar. Att stärka deras verksamhet ger bättre förutsättningar för ett långsiktigt och systematiskt arbete mot våld i nära relationer och hedersförtryck. Kristdemokraterna föreslår därför att NCK får ett tillskott om 10 miljoner kr per år 2021–2023, under anslag 3:1 på utgiftsområde 13.

Länsstyrelsen i Östergötland

Utöver en förstärkning av NCK föreslår vi tillskott till Länsstyrelsen i Östergötland som arbetar med att förebygga hedersvåld. Dels stärker vi upp länsstyrelsen eftersom vi föreslår att Jämställdhetsmyndigheten läggs ner, dels gör vi det eftersom vi anser att arbetet som Länsstyrelsen i Östergötland gör bör permanentas. Anslag 3:1 på utgiftsområde 13 tillskjuts därför 32 miljoner kr per år.

Barnahus

Barn som utsatts för våld eller sexuella övergrepp av någon närstående är i ett oerhört underläge. Samhället måste bli bättre på att lyssna på signaler från barn som far illa och vara berett att agera. Samarbetet mellan rättsväsendet, sjukvården och socialtjänsten måste fungera så att inte det utsatta barnet hamnar mellan stolarna. Därför är barnahus något som ska finnas tillgängligt över hela landet. Barnahus är ett samarbete mellan myndigheter kring barn som utsatts för brott. Polis, socialtjänst, psykolog, åklagare och läkare är samlokaliserade. Barnet får vara i en barnvänlig miljö vid förhör eller undersökningar. Polisförhören brukar hållas av en särskilt utbildad person, och åklagare, socialtjänst med flera följer förhöret så att barnet inte behöver berätta sin historia fler gånger än nödvändigt.

Barnahus finns på många platser i landet men de fungerar olika bra. Inte minst när det gäller tolkningen av respektive myndighets sekretesslagstiftning. Vissa barnahus verkar ha löst sekretessfrågan på ett funktionellt sätt medan andra barnahus tolkar sekretessreglerna på ett mer bokstavsbundet sätt vilket riskerar att samarbetet mellan de olika parterna inte kan fungera på avsett sätt. För att komma tillrätta med detta måste regeringen snarast inleda en översyn av sekretesslagstiftningen som säkerställer att de olika parterna i barnahusen kan samarbeta fullt ut för barnets skull. En förändring av sekretesslagstiftningen skulle också vara välkommet på fler områden där olika myndigheter samverkar kring barn som exempelvis riskerar att hamna i kriminalitet. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Nationellt kunskapscentrum för frågor om önskad sexualitet och prevention av sexuellt våld

2019 utvärderade Myndigheten för vård- och omsorgsanalys det arbete som bedrivs av Preventell, hjälplinjen mot önskad sexualitet. Utvärderingen visar att Anova, ett centrum för forskning, klinisk utredning och behandling inom andrologi, sexualmedicin och transmedicin vid Karolinska universitetssjukhuset, som driver bland annat Preventell uppfyller sitt syfte. Myndigheten rekommenderar att ett nationellt kunskapscentrum för frågor om önskad sexualitet och prevention av sexuellt våld inrättas. Kristdemokraterna delar den uppfattningen.

De undersökningar som gjorts i den nationella trygghetsundersökningen visar på en alarmerande ökning av utsattheten för sexualbrott. Mellan 2006 och 2012 låg andelen av svenskarna som utsatts för sexualbrott på omkring 1,5 procent. Sedan dess har den ökat till 6 procent 2018. Ökningen tog fart innan mycket av den mediala uppmärksamhet

som präglat senare år, med metoo-rörelsen och uppmärksammade övergrepp i badhus och på festivaler i Sverige. Hela ökningen kan förstås inte härledas till personer med exempelvis tvångsmässig sexualitet. Men att komma åt dessa personer innan de begår övergrepp vore mycket värdefullt.

2011 genomförde Statens beredning för medicinsk och social utvärdering en studie som drog slutsatsen att ”det finns en stor brist på kunskap om effektiva medicinska och psykologiska behandlingsmetoder för personer som begått sexuella övergrepp mot barn”. Även detta är något som hjälplinjen Preventell arbetar med.

De som själva är oroliga över att de har en oönskad sexualitet måste kunna få hjälp. För dem måste tröskeln för att söka hjälp vara låg, så att man kan få behandling innan man börjar begå brott. Preventell, som är en hjälplinje vid oönskad sexualitet, spelar här en viktig roll.

Men arbetet behöver systematiseras ytterligare. Därför föreslår Kristdemokraterna ett nationellt kunskapscentrum för frågor om oönskad sexualitet och prevention av sexuellt våld. För detta avsätter vi fem miljoner kronor om året. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Andreas Carlson (KD)

Ingemar Kihlström (KD)

Robert Halef (KD)

Tuve Skånberg (KD)

Lars Adaktusson (KD)

Mikael Oscarsson (KD)